

Кременчуцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 22

«Фразеологізми в ролі членів речення»

Конспект уроку з української мови

(6 клас)

Учитель: Старушко Тетяна
Миколаївна

Кременчук

Тема уроку: Фразеологізми в ролі членів речення

Мета уроку: дати учням відомості про синтаксичну роль фразеологізмів, формувати вміння визначати синтаксичну роль фразеологізмів, розвивати комунікативну компетентність (доречність вживання фразеологізмів у мовленні, точність, чистоту мовлення); удосконалювати вміння й навички користуватися фразеологічним словником; сприяти збагаченню словникового й фразеологічного запасу; удосконалювати культуру усного й писемного мовлення; виховувати повагу до образності та влучності рідного слова, звичаїв свого народу

Соціокультурна лінія: Родинно-побутова культура українців. Звичаї, традиції українського народу

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу.

Обладнання: мультимедійна презентація, фразеологічний словник, підручник.

Очікувані результати

Учні повинні знати:

- синтаксичну роль фразеологізмів;
- особливості визначення синтаксичної ролі фразеологізмів.

Учні повинні вміти:

- визначати синтаксичну роль фразеологізмів;
- розуміти значення фразеологізмів;
- доречно вживати їх у мовленні;
- будувати висловлювання з фразеологізмами.

I. Організаційний момент

Усі мерщій сїдайте, діти,
Домовляймося не шуміти,
На уроці байдики не бити,
Гав не ловити,
Носом не клювати,
А наполегливо працювати.

II. Пояснення епіграфа уроку.

Українська фразеологія – духовне багатство роду.

Ф. Медведєв

III. Емоційне налаштування . «Подаруй фразеологізм»

Хай буде діло на мазі. (Хай справа йде добре, успішно)
Май гостре око.(Будь спостережливим)
Не потрапляй у халепу.(Не потрапляй у неприємну ситуацію)
Працюй не покладаючи рук.(Працюй наполегливо)
Не паси задніх. (Не відставай)
Набирайся розуму.(Навчайся)
Хай буде діло в шляпі.(Буде все гаразд)

IV. Повторення.

Прочитайте текст. Дайте відповідь на питання (Самоперевірка)

Рушник на стіні. Це давній наш звичай. Не було, здається, жодної на Україні оселі, котрої не прикрашали б рушники. Хата без рушників, казали в народі, що родина без дітей. Він із **давніх-давен** символізував не тільки естетичні смаки, а й був обличчям оселі.

Кожна господиня мала декілька видів рушників. «Утирач» використовувався для рук і обличчя, «стирок» - для посуду, стола.

«Покутник» і «кільковий» - для оздоблення стін , покуті, «божник» - для дорогих ікон. «Рушник на кілочку – хата у віночку», - говорить прислів'я. Рушники, які висіли над вікнами,оберігали оселю від нечистої сили.

Окремо зберігалися ритуальні рушники. Плечові призначалися для сватів,весільні – для весільних обрядів. Так при оформленні шлюбу молоді **«ставали на рушник»**.

Дівчата, що вже могли тримати голку в руках, починали вишивати рушники. « Не лінуйся вишивати – буде чим гостей шанувати», - наказувала мати дочці.

Коли дівчина погоджувалася зв`язати **свою долю** з парубком, то сватам вона **подавала рушники**. Це означало згоду на одруження. А якщо душа **не лежала** до хлопця, дівчина **давала гарбуза**.

Любо оком глянути. Які орнаменти й візерунки не зустрінеш на наших рушниках! **Очей не відведеш** від такої краси!

Старовинною технікою вишивання у наддніпрянських селах вважали різновиди «гладі». Із середини 19 століття стали застосовувати вишивання хрестом («хрестик»). На Полтавщині «гладь» застосовували разом із «вирізуванням» і «мережкою».

Виряджаючи сина в далеку дорогу, мати дарувала вишитий рушник. При цьому говорила: «Хай стелиться доля тобі цим рушником». Червоні й чорні нитки у вишивці означали одвічну любов і журбу.

(За В . Супруненко)

Питання

1. Рушник з давніх- давен був:

- А) обличчям оселі;
- Б) предметом домашнього побуту;
- В)прикрасою.

2.У кожної господині було декілька видів рушників:

- А) «утирач», « стирок», «покутник», «кільковий», «божник»;
- Б) «покутник», «божник»;
- В)«утирач», « стирок», «божник».

3. Весільні рушники призначалися:

А) для весільних обрядів;

Б) для сватів;

В) для вмивання.

4. Старовинною технікою вишивання у наддніпрянських селах вважали:

А) різновиди «гладі»;

Б) «гладь» із «вирізуванням» ;

В) «гладь» із «мережкою».

5. На Полтавщині застосовували:

А) гладь» із «вирізуванням» і «мережкою»;

Б) гладь» із «вирізуванням»;

В) гладь» із «мережкою».

6. Визначте основну думку тексту.

***Лексична робота**

Виписати, пояснити фразеологізми

Зв`язати долю (одружуватися з ким-небудь), душа не лежить (не відчуває прихильності, симпатії і т. ін. до кого-, чого-небудь), дати гарбуза (відмовити кому-небудь у сватанні), любо оком глянути (гарний, привабливий), очей не відведеш (хто-небудь гарний, вродливий або що-небудь привабливе зовні).

Учитель. Фразеологізми – це скарбниця народу, його мудрості й культури, що містить матеріал про історію, звичаї, мрії, сподівання. Вони піднімають завісу над віруваннями, обрядами.

Багато весільних фразеологізмів пов'язано зі словом рушник: готувати рушники, дбати рушники (готуватися до сватання), посилати за рушниками (просити згоди на шлюб в обраної особи та її батьків; сватати), подавати рушники (погоджуватися на одруження), вернутися з рушниками

(отримати згоду на одруження від дівчини), ставати на рушнику (одружуватися). Сьогодні ми спробуємо вишити рушник фразеологізмами.

(Учні прикріплюють фразеологізми на рушник)

* Орфографічна робота

З давніх – давен

*Пунктуаційна робота. Пряма мова.

При цьому говорила: «Хай стелиться доля тобі цим рушником».

А: « П».

« Не лінуйся вишивати – буде чим гостей шанувати», - наказувала мати дочці.

«П», - а.

? Які ще прислів`я запам`ятали?

*Синтаксична робота

Підкреслити члени речення в останньому реченні

Червоні і чорнінитки у вишивціозначалиодвічнулюбов і журбу.

Вправа «Заповни таблицю»(біля дошки 3 учні заповнюють таблицю)

Робота з інтерактивною дошкою

Член речення	Значення	Питання	Приклади
<u>Підмет</u>	Предмет, особу	Хто? Що?	
<u>Присудок</u>	Що говориться про підмет, що він робить	Що робить підмет?	
<u>Додаток</u>	Означає предмет	Кого? Чого? Кому? Чому? Кого? Що? Ким? Чим? На кому? На чому?	
<u>Означення</u>	Вказує на	Який? Чий?	

	ознаку предмета		
<u>Обставина</u>	Вказує на ознаку дії	Де? Куди?Звідки? Коли?Чому? З якою метою?	

IV. Повідомлення теми, мети.

Мотивація навчальної діяльності.

V. Основна частина

1. Дослідження – спостереження

Записати речення, фразеологізм замінити одним словом. Визначте синтаксичну роль. Зробіть висновок.

Молоді стали на рушники.

Молоді одружилися.

2. Робота з підручником. С.67

3. Тренувальні вправи

1) Визначте, якими членами речення виступають фразеологізми, поясніть значення. Доберіть приклади до попередньої таблиці.

Речення	Значення фразеологізму	Синтаксична роль
Не чужим, а своїм законом я на <i>білім світі</i> живу.	На землі	<u>Обставина</u>
Сідайте, щоб старости сідали, бо маю <i>дочку на виданні</i> .	Дорослу	<u>Означення</u>
<i>Підвернула під корито</i> менша твоя донька Катруся Ганну.	Вийшла раніше за свою старшу сестру	<u>Присудок</u>
У сімейному житті є сила – силенна <i>підводного каміння</i> .	Небезпека, яку важко передбачити	<u>Додаток</u>
<i>Фальшиві ноти</i> бриніли в її голосі.	Нещирість	<u>Підмет</u>

2) *Фізкультхвилинка. «Латки»*

Учитель зачитує фразеологізми, діти показують частини тіла (ніс, око, вухо...)

Тримати ... (носа) за вітром, впадати ... (в очі), водити за ... (носа), куди сягає ... (око), хоч у ... (вухо) бгай, надувати ... (губи), крутити ... (носом), ламати ... (голову), бігти не чуючи ... (ніг), ... (рукою) подати.

3) *Фразеологічна естафета*

Учні по черзі виконують такі завдання:

1. Назвати фразеологізм
2. Пояснити значення
3. Визначити синтаксичну роль

Ця тиха, довірлива розповідь перевернула чоловікові душу (розхвилювала).

Людей назбиралося хоч греблю гати (багато).

Марко слухного часу (сприятливої ситуації) чекає, щоб попросити про своє.

Цей чоловік користувався репутацією людини собі на умі (хитрий, потайний).

4) *Літературна хвилинка.* Читання за ролями.

Випишіть фразеологізм, складіть із ним речення, визначте члени речення.

ПО САМУ ЗАВ'ЯЗКУ

Цікаві вирази народні.

Ось каже чоловік один:

"в провулок напхано сьогодні

По саму зав'язку машин".

А другий каже, що у нього

по саму зав'язку турбот.

Звідкіль тут зав'язка? У кого
дізнатись учням про зворот?

Так, певно, говорити стали,-
сказав Олесеві дружок,-
тому що зерно насипали
по саму зав'язку в мішок.

Та ось питають на уроці
у вчителя про це слівце.

- Е, народилося в сорочці,-
всміхнувся він,- словечко це.

У давнину, коли в людини
ще гудзики не повелись,
була в сорочці чи в кофтині
на шиї зав'язка колись.

Коли ж по горло хтось наївся -
"по саму зав'язку",- казав.

Учитель . Рушник брали з собою на першу оранку. Розстеляли його, клали
хлібину і просили благословіння у землі – матері.

5) Робота з деформованим текстом. Робота у групах

1. До виділених слів доберіть фразеологізми.

2. Користуючись текстом, доберіть речення з фразеологізмами за схемами.

1. Підмет присудок обставина (Сім`я просиналася ні світ ні зоря)

2. Підмет присудок додаток (Я не спускав очей із нього)

3. Обставина присудок означення додаток додатокозначення додаток.

(З діда – прадіда виконували магичні дії перед першою оранкою)

Сім`я просиналася *дуже рано*. Усі вдягалися святково, бо сьогодні день першої борозни. *Здавна* виконували магичні дії перед першою оранкою.

До нашого поля *було близько*.

Хвилююся, бо сьогодні я вперше тут. Цілу ніч *не спав*. Усе думав, як воно буде.

Починав орати найшановніший у селі чоловік, який виконував *роботу швидко, вправно*. Я *пильно дивився* на нього. А коли сам став за плуга, то був *щасливий*. І хоч працювали *тяжко*, але я відчув задоволення від того, що мене вважали дорослим.

Довідка: ні світ ні зоря, з діда - прадіда, рукою подати, серце стискається або серце не на місці, не зімкнув очей, робота кипіла в руках, з очей не спускав, бути на сьомому небі, заграло серце, залоскотало серце.

6) Робота з сигнальними картками

Учні показують, яким членом речення виступає фразеологізм.

1. Він вилити душу перед чужою людиною.
2. З першого погляду хлопець закохався в дівчину по самі вуха.
3. Васирина тиждень ходила як у воду опущена.
4. Не раз я чув про слабості людські.
5. Панове, ще судний день прийде.

? Назвіть і поясніть фразеологізми, що означають почуття.

7) Малюнковий диктант

Розпізнайте фразеологізми, складіть речення з ними, визначте синтаксичну роль.

Стати на рушнику

Піднести гарбуза

Подавати рушники

Присилати за рушниками

Учитель. Увесь урок ми «вишивали» рушник. Яким він у нас вийшов?
Опишіть за допомогою фразеологізмів.

Гарний – як лялечка, любо оком глянути, очей не відведеш, ні в казці сказати
ні пером описати.

Висить рушник у хаті на кілочку,

Калина червоніє на столі,

А біля неї – житні колосочки,

Мов пустотливі братики малі.

Це все – моя земля, моя Україна,

Це рук моєї матері тепло.

І цей рушник, яким і дочку й сина

Благословляє мати на добро.

VI. Підсумки уроку. Рефлексія . Домашнє завдання

Міні-інтерв'ю. Робота в парах

Дайте відповідь на питання, використавши фразеологізми та початки речень:

Варто зазначити ...

Хочу доповнити ...

Слід пам'ятати ...

Як працювали на цьому уроці?

Що запам'ятали?

Працювали не покладаючи рук...

Ламав голову ...

Зарубав на носі ...

